

dr Kamila M. Bezubik

adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego

Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku

e-mail: k.bezubik@uwb.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2572-334X>

Lekcja: Systemy polityczne oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy na przykładzie systemu parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego¹

SŁOWA KLUCZOWE: legislatywa, egzekutywa, system kanclerski, system parlamentarno-gabinetowy, systemy rządów

WPROWADZENIE

W systemach demokratycznych władza jest podzielona na trzy podstawowe gałęzie: ustawodawczą, wykonawczą i sądową. Organy władzy ustawodawczej zajmują się tworzeniem prawa. Zazwyczaj funkcję tę pełni parlament, który może być jedno- lub dwuizbowy, jak np. Sejm i Senat w Polsce czy Izba Gmin i Izba Lordów w Wielkiej Brytanii². Władza wykonawcza natomiast odpowiada za wdrażanie prawa i zarządzanie państwem. W jej skład najczęściej wchodzi rząd, którym kieruje premier lub kanclerz, oraz głowa państwa, np. prezydent czy monarcha. W systemach demokratycznych egzekutywa ponosi odpowiedzialność przed parlamentem.

Każde państwo posiada unikalną strukturę władzy, która określa funkcjonowanie najważniejszych organów, takich jak rząd, parlament czy prezydent. Struktura ta może opierać się na zasadzie jedności władzy (gdzie jeden organ kontroluje całość) lub podziale władzy

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa II” nr projektu NdS-II/SN/0131/2023/01 kwota dofinansowania 431 200,00 zł całkowita wartość projektu” 431 200,00 zł.

² Niezmiernie pomocna w poszukiwaniu wiadomości na temat parlamentów światowych jest strona internetowa unii międzyparlamentarnej: www.ipu.org.

Unia Międzyparlamentarna (Inter-Parliamentary Union, IPU) to globalna organizacja zrzeszająca parlamenty narodowe, której celem jest wspieranie dialogu i współpracy między parlamentami różnych państw.

(gdzie różne instytucje pełnią odrębne role: tworzenie prawa, jego egzekwowanie czy orzekanie). Współpraca i relacje między tymi organami tworzą system rządów w danym kraju. System rządów określa, jak są powoływane najważniejsze organy państwa (np. prezydent, premier) oraz kto ponosi odpowiedzialność za ich działania. W naukach prawnych jest to zestaw zasad, które opisują współpracę między władzami: ustawodawczą (np. parlament), wykonawczą (np. rząd) i sądową (np. sądy). Na tej podstawie wyróżnia się kilka modeli systemów rządów³:

- system parlamentarno-gabinetowy – rząd wywodzi się z parlamentu, a premier pełni kluczową rolę w jego kierowaniu,
- system kanclerski – odmiana systemu parlamentarnego, gdzie kanclerz ma większe uprawnienia,
- system prezydencki – prezydent posiada najszersze kompetencje i kieruje rządem,
- system półprezydencki – prezydent i premier współdzielą władzę i obowiązki,
- system rządów zgromadzenia – parlament (zgromadzenie) odgrywa najważniejszą rolę, a rząd ma mniejsze znaczenie.

Każdy z tych modeli kształtuje różne mechanizmy funkcjonowania państwa i relacje między jego władzami.

W systemie parlamentarno-gabinetowym kluczowe decyzje podejmowane są przez parlament i rząd, natomiast rola głowy państwa (prezydenta lub monarchy) ma głównie charakter reprezentacyjny. Funkcjonowanie tego modelu opiera się na ścisłej współpracy tych instytucji. Oto jego najważniejsze cechy:

Parlament – pełni funkcję władzy ustawodawczej i zajmuje się tworzeniem prawa. Może być jedno- lub dwuizbowy, a jego członkowie są wybierani przez obywateli w wyborach.

Rząd i głowa państwa – faktyczne rządy sprawuje premier i jego gabinet, natomiast prezydent lub monarcha odgrywa głównie rolę symboliczną, reprezentując kraj na arenie międzynarodowej i pełniąc funkcje ceremonialne.

³ Por. J. Szymanek, Modele systemów rządów (wstęp do analizy porównawczej), Studia Prawnicze / The Legal Studies, (3 (165), 5–47. <https://doi.org/10.37232/sp.2005.3.1>; J. Szymanek (red.), Systemy rządów w perspektywie porównawczej, Warszawa 2014.

Ograniczona rola głowy państwa – prezydent lub król nie podejmuje samodzielnych decyzji politycznych. Każdy dokument podpisany przez głowę państwa wymaga kontrasygnaty premiera lub odpowiedniego ministra, który ponosi za niego odpowiedzialność.

Odpowiedzialność rządu przed parlamentem – rząd musi mieć większościowe poparcie w parlamencie, aby sprawować władzę. Jeśli je utraci, może zostać odwołany poprzez wotum nieufności.

Powoływanie rządu – formalnie dokonuje tego głowa państwa, jednak w praktyce decydują o tym wyniki wyborów. Premierem zostaje lider partii lub koalicji, która uzyskała większość parlamentarną.

Możliwość rozwiązania parlamentu – w sytuacji kryzysowej, gdy rząd traci zdolność do skutecznego działania, może – za zgodą głowy państwa – rozwiązać parlament i doprowadzić do przedterminowych wyborów.

Rola rządu w procesie legislacyjnym – rząd nie tylko wykonuje obowiązujące prawo, ale także aktywnie uczestniczy w jego tworzeniu, składając własne projekty ustaw.

CZĘŚĆ GŁÓWNA

Brytyjski system parlamentarno-gabinetowy to jeden z najstarszych i najlepiej rozwiniętych modeli rządzenia, który stał się inspiracją dla wielu państw na świecie⁴. Powstał w XVIII wieku w Anglii i funkcjonuje do dziś. Istotną rolę w jego działaniu odgrywa system dwupartyjny – polityczna rywalizacja zawsze toczy się między partią rządzącą a opozycją. Jednym z kluczowych elementów tego systemu jest gabinet, czyli grupa najważniejszych ministrów, którzy wspólnie podejmują strategiczne decyzje dotyczące państwa. Najważniejsze cechy brytyjskiego systemu parlamentarno-gabinetowego to: zależność rządu od parlamentu – rząd musi mieć poparcie większości parlamentarnej, by sprawować władzę; dualizm egzekutywy – podział władzy wykonawczej między premiera i monarchę, przy czym faktyczne rządy sprawuje premier; dwuizbowy parlament – składający się z Izby Gmin i Izby Lordów; kontrola parlamentarna nad rządem – mechanizmy pozwalające posłom i lordom na nadzorowanie działań władzy wykonawczej.

⁴ P. Mikuli, Zasada podziału władz a ustrój brytyjski, Warszawa 2006.

Zależność rządu od parlamentu

Jednym z filarów brytyjskiego systemu parlamentarno-gabinetowego jest zasada odpowiedzialności rządu przed parlamentem, co oznacza, że egzekutywa funkcjonuje wyłącznie tak długo, jak długo posiada poparcie większości w Izbie Gmin. W praktyce premier – jako szef rządu – jest liderem partii, która w wyborach parlamentarnych uzyskała największą liczbę mandatów. To on kształtuje skład gabinetu, powołując ministrów odpowiedzialnych za poszczególne resorty. Jednakże rząd nie działa w oderwaniu od parlamentu – w każdej chwili może zostać przez niego odwołany w drodze wotum nieufności.

Izba Gmin pełni kluczową rolę w nadzorowaniu działań rządu i wyznaczaniu granic jego władzy. Gabinet jest zobowiązany do regularnego składania sprawozdań, przedstawiania politycznych priorytetów oraz uzyskiwania zgody parlamentu na fundamentalne decyzje, w tym uchwalanie budżetu. Utrata poparcia większości parlamentarnej prowadzi do kryzysu rządowego – premier w takiej sytuacji musi albo podać się do dymisji, albo zdecydować się na rozwiązanie parlamentu i przeprowadzenie przedterminowych wyborów.

Dualizm egzekutywy (król i premier)

Jednym z kluczowych elementów brytyjskiego systemu parlamentarno-gabinetowego jest dualizm władzy wykonawczej, czyli rozdzielenie funkcji głowy państwa i szefa rządu. Głową państwa pozostaje monarcha, natomiast faktyczne rządy sprawuje premier. Chociaż król lub królowa formalnie odgrywa istotną rolę w strukturze państwa, jego lub jej kompetencje są w dużej mierze symboliczne i ograniczają się do funkcji reprezentacyjnych.

Wielka Brytania jest monarchią konstytucyjną, co oznacza, że władca nie posiada rzeczywistej władzy politycznej. Do jego obowiązków należy m.in. zatwierdzanie ustaw, nominowanie premiera zgodnie z wynikami wyborów oraz reprezentowanie państwa na arenie międzynarodowej. Jednak w rzeczywistości wszystkie te działania są realizowane zgodnie z zaleceniami rządu.

Premier, jako szef rządu, kieruje polityką wewnętrzną i zagraniczną, koordynuje prace gabinetu i podejmuje strategiczne decyzje polityczne. Faktyczna rola monarchy sprowadza się do zasady charakterystycznej dla monarchii konstytucyjnej: „*Król panuje, ale nie rządzi*”, co oznacza, że realna władza wykonawcza znajduje się w rękach premiera i jego gabinetu.

Rola Izby Gmin i Izby Lordów

Parlament Zjednoczonego Królestwa funkcjonuje jako organ dwuizbowy, składający się z Izby Gmin (*House of Commons*)⁵ oraz Izby Lordów (*House of Lords*)⁶. Każda z tych izb pełni odrębne, lecz uzupełniające się funkcje, zapewniając zarówno skuteczną kontrolę nad rządem, jak i stabilność systemu politycznego.

Izba Gmin stanowi niższą, lecz dominującą izbę brytyjskiego parlamentu. Jej członkowie – posłowie (*Members of Parliament, MPs*) – są wybierani w wyborach powszechnych. To właśnie z Izby Gmin pochodzi premier oraz większość ministrów, co odzwierciedla jej nadrzędną rolę w kształtowaniu rządu i polityki państwa. Jest ona głównym organem legislacyjnym oraz centrum parlamentarnej kontroli nad egzekutywą.

Mechanizmy kontroli rządu przez Izbę Gmin:

1. Wotum nieufności – Izba Gmin ma prawo odwołać rząd poprzez uchwalenie wotum nieufności. Jeśli rząd utraci poparcie większości posłów, premier musi podać się do dymisji lub zarządzić przedterminowe wybory.
2. Pytania do premiera (Prime Minister's Questions, PMQs) – Cotygodniowa sesja pytań do premiera stanowi jeden z najważniejszych instrumentów kontroli parlamentarnej. Premier odpowiada na pytania posłów, co pozwala na bieżącą ocenę polityki rządu.
3. Komisje parlamentarne – W Izbie Gmin funkcjonują komisje zajmujące się kontrolą poszczególnych obszarów polityki rządu, takich jak finanse publiczne, polityka zagraniczna czy sprawy wewnętrzne. Ich prace umożliwiają szczegółową analizę działań władzy wykonawczej.

Izba Lordów pełni funkcję izby wyższej i składa się z członków mianowanych, zarówno dożywotnich (*life peers*), jak i dziedzicznych (*hereditary peers*), a także przedstawicieli Kościoła anglikańskiego. W przeciwieństwie do Izby Gmin, jej członkowie nie są wybierani w wyborach powszechnych. Choć jej kompetencje są ograniczone, odgrywa istotną rolę w procesie legislacyjnym oraz w ocenie polityki rządu.

⁵ Więcej informacji o Izbie Gmin można znaleźć na stronie parlamentarnej, zob. House of Commons, <https://www.parliament.uk/business/commons/>.

⁶ Więcej informacji o Izbie Lordów można znaleźć na stronie parlamentarnej, zob. House of Lords, <https://www.parliament.uk/lords/>.

Mechanizmy kontroli rządu przez Izbę Lordów:

1. Rewizja ustaw – Izba Lordów nie może ostatecznie zablokować ustaw przyjętych przez Izbę Gmin, ale ma prawo je opóźniać oraz zgłaszać poprawki, co pozwala na ponowną analizę i ewentualne ulepszenie przepisów.
2. Komisje specjalistyczne – Lordowie uczestniczą w komisjach badających politykę rządu i formułujących rekomendacje dotyczące zmian w ustawodawstwie. Dzięki bogatemu doświadczeniu swoich członków Izba Lordów pełni rolę eksperckiego organu doradczego.

Mechanizmy kontroli wspólne dla obu izb:

1. Debaty parlamentarne – W obu izbach odbywają się debaty dotyczące polityki rządu, projektów ustaw i najważniejszych kwestii publicznych. Ministrowie zobowiązani są do odpowiadania na pytania i uzasadniania swoich decyzji.
2. Sprawozdania rządowe – Rząd regularnie przedstawia parlamentowi raporty dotyczące swojej działalności, co umożliwia bieżącą ocenę jego pracy.

Brytyjski parlamentaryzm opiera się na ścisłej zależności rządu od parlamentu. Izba Gmin sprawuje bezpośrednią kontrolę nad rządem, mając możliwość jego odwołania, podczas gdy Izba Lordów pełni rolę doradczą i rewizyjną, pomagając w poprawie jakości legislacji. Współpraca obu izb pozwala na utrzymanie równowagi między władzą ustawodawczą a wykonawczą, co stanowi fundament stabilności brytyjskiej demokracji.

System rządów parlamentarnych, na wzór brytyjskiego, funkcjonuje w wielu państwach należących do Wspólnoty Narodów, takich jak Kanada, Australia czy Nowa Zelandia, gdzie formalną głową państwa pozostaje brytyjski monarcha. Model ten przyjął się również w Europie oraz poza jej granicami – przykładowo w Japonii, Izraelu czy Republice Południowej Afryki. Obok systemu prezydenckiego, ustrój parlamentarny jest jedną z najczęściej stosowanych form organizacji władzy na świecie.

Jednak nie we wszystkich państwach system parlamentarny funkcjonował sprawnie. W krajach o dużym rozdrobnieniu partyjnym, takich jak Francja w okresie IV Republiki czy Włochy w latach 1947–1993, problemem była niestabilność rządów wynikająca z trudności w budowaniu trwałych koalicji. Częste kryzysy polityczne i zmiany gabinetów osłabiały efektywność państwa. W odpowiedzi na te wyzwania wprowadzono reformy mające na celu zwiększenie

stabilności systemu parlamentarnego – proces ten określa się mianem racjonalizacji parlamentarnego modelu rządów.

System kanclerski

Najbardziej istotnych zmian w systemie parlamentarnym dokonano w Niemczech w 1949 r. Stworzono wówczas tzw. system kanclerski, który funkcjonuje do dzisiaj. Ten model ustrojowy zapewnia stabilność władzy wykonawczej poprzez skoncentrowanie uprawnień w rękach kanclerza, który pełni kluczową rolę w polityce państwa. Parlament, a w zasadzie Bundestag, wybiera szefa rządu, jednak jego odwołanie jest znacznie utrudnione, co ma na celu uniknięcie destabilizacji politycznej. Oto najważniejsze cechy tego systemu:

1. Silna pozycja kanclerza – kanclerz, który stoi na czele rządu, ma dominujący wpływ na politykę rządu i podejmowanie kluczowych decyzji. Po wyborze przez Bundestag, kanclerz kieruje działaniami rządu i decyduje o głównych kierunkach polityki państwa. Ma prawo wytyczać polityczne cele, które muszą realizować ministrowie.
2. Wybór kanclerza – kanclerz wybierany jest przez Bundestag większością bezwzględną. Ministrowie są powoływani przez prezydenta federalnego na wniosek kanclerza, ale nowy rząd nie musi uzyskiwać wotum zaufania od parlamentu, co daje większą elastyczność w działaniu.
3. Odpowiedzialność polityczna – wyłącznie kanclerz odpowiada przed parlamentem za działalność rządu, natomiast ministrowie odpowiadają przed nim. Kanclerz ma zatem pełną kontrolę nad rządem, choć ministrowie odpowiadają za swoje resorty i mogą działać samodzielnie w ramach wyznaczonych przez kanclerza politycznych wytycznych.
4. Konstruktywne wotum nieufności – Bundestag może odwołać kanclerza tylko wtedy, gdy jednocześnie wybierze jego następcę, co wymaga większości bezwzględnej. Taki mechanizm zapewnia, że zmiana na stanowisku kanclerza nie spowoduje destabilizacji politycznej. Zasada ta była zastosowana tylko raz, w 1982 roku, kiedy Helmut Schmidt został zastąpiony przez Helmuta Kohla.
5. Stan wyższej konieczności ustawodawczej – jeśli parlament odrzuci projekt ustawy, kanclerz może go uchwalić, pod warunkiem, że zgodzi się na to Bundesrat, czyli druga izba parlamentu.

6. Ograniczona rola prezydenta – prezydent federalny pełni w Niemczech głównie funkcje reprezentacyjne i ceremonialne, takie jak mianowanie kanclerza czy podpisywanie ustaw. Nie ma bezpośredniego wpływu na proces legislacyjny czy też polityczny. Jego rola w polityce państwowej jest zatem bardzo ograniczona w porównaniu do kanclerza, który ma kluczowy wpływ na rządzenie.
7. Bundesrat – to druga izba parlamentu Niemiec, która składa się z przedstawicieli rządów poszczególnych landów, czyli organów wykonawczych. Jest to organ, który nie pochodzi z wyborów powszechnych. Bundesrat nie wybiera kanclerza, ale ma istotny wpływ na legislację, szczególnie w sprawach dotyczących federalizmu i polityki regionalnej.
8. Możliwość rozwiązania parlamentu – prezydent federalny może rozwiązać Bundestag tylko w dwóch przypadkach: gdy nie uda się wybrać kanclerza po trzech turach głosowania lub gdy Bundestag odrzuci wniosek kanclerza o wotum zaufania.

System kanclerski w Niemczech to przykład modelu, który łączy silne przywództwo z mechanizmami zapewniającymi stabilność polityczną i demokratyczną kontrolę. Silna pozycja kanclerza, konstruktywne wotum nieufności oraz współpraca Bundestagu i Bundesratu pozwalają na efektywne funkcjonowanie władzy wykonawczej, zachowując równocześnie równowagę między organami państwa.

System rządów parlamentarno-gabinetowych w Polsce

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku opiera strukturę organów państwowych na zasadzie podziału władzy, który przewiduje wyodrębnienie trzech głównych funkcji państwowych: ustawodawczej, wykonawczej i sądowej, z przypisaniem tych funkcji odpowiednim organom. Relacje między władzą ustawodawczą a wykonawczą opierają się na systemie zrównoważonego rządu parlamentarnego, który ma na celu utrzymanie równowagi między dominującą rolą parlamentu a istotnymi kompetencjami Prezydenta RP⁷.

⁷ Por. W. Skrzydło, Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 roku, Warszawa 2014; W. Skrzydło, R. Mojak (red.), Ustrój polityczny Rzeczypospolitej Polskiej w nowej Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Lublin 1998.

Do najważniejszych elementów polskiego systemu rządów parlamentarno-gabinetowych należą:

1. Przewaga parlamentu wśród naczelnych organów państwa: Zgodnie z Konstytucją RP, parlament, a konkretnie Sejm, odgrywa główną rolę w procesie ustawodawczym. Ma on przewagę nad Senatem i pełni kluczową funkcję w uchwalaniu ustaw oraz kontrolowaniu działań rządu. Sejm ma także możliwość odwołania rządu poprzez konstruktywne wotum nieufności, co umożliwia usunięcie rządu przy jednoczesnym wyborze nowego premiera popieranego przez większość parlamentarną.
2. Dualizm egzekutywy: Władza wykonawcza w Polsce dzieli się pomiędzy Prezydenta RP i Radę Ministrów. Prezydent, wybierany na pięcioletnią kadencję, pełni głównie funkcje reprezentacyjne, podczas gdy za politykę wewnętrzną i zagraniczną odpowiada Rada Ministrów, której przewodniczy premier.
3. Powoływanie rządu: Proces powoływania Rady Ministrów jest wieloetapowy, ma to zapobiegać powstawaniu sytuacji impasu politycznego. Prezydent mianuje premiera i członków rządu, ale nowy rząd musi uzyskać wotum zaufania od Sejmu. Dzięki temu rząd działa na podstawie poparcia parlamentarnego, co wzmacnia pozycję premiera także w relacjach z prezydentem i innymi członkami rządu.
4. Wzmocniona pozycja premiera: Premier ma znaczące uprawnienia zarówno w stosunku do parlamentu, jak i wewnętrznego zarządzania rządem. Kieruje pracami Rady Ministrów, reprezentuje ją na zewnątrz oraz koordynuje i kontroluje działania ministrów. Dzięki temu jego pozycja jest silna i pozwala na sprawne zarządzanie rządem, nawet w przypadku koalicji.
5. Ograniczona rola Prezydenta: Prezydent pełni głównie funkcje reprezentacyjne, a jego kompetencje w zakresie polityki rządu są ograniczone. Większość aktów Prezydenta wymaga kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów, co oznacza, że odpowiedzialność za te decyzje spoczywa na premierze. Niemniej jednak, Prezydent ma także pewne uprawnienia, które wykonuje samodzielnie.
6. Rola Senatu: Polska posiada dwuizbowy parlament, który charakteryzuje się dwuziobowością nierównorzędną, z wyraźną przewagą na rzecz Sejmu. Wskazuje na to chociażby fakt, że Senat może zgłaszać poprawki do ustaw uchwalonych przez Sejm,

ale to Sejm podejmuje ostateczną decyzję co do ich przyjęcia bądź nie. Dodatkowo, kadencja Senatu kończy się automatycznie, jeśli skrócona zostanie kadencja Sejmu.

7. Kontrola nad rządem: Sejm pełni kluczową rolę w kontrolowaniu działań rządu (Senat nie posiada kompetencji kontrolnych). Może to robić na różne sposoby, na przykład poprzez interpelacje, debaty, a także stosując konstruktywne wotum nieufności. Sejm ma również prawo postawić członków rządu przed Trybunałem Stanu, jeśli naruszają prawo.

ZAKOŃCZENIE

W systemie polityczny Polski można odnaleźć zarówno podobieństwa, jak i różnice w porównaniu do systemów politycznych Wielkiej Brytanii i Niemiec. Główna różnica między Polską a Wielką Brytanią dotyczy roli głowy państwa. W Polsce prezydent jest wybierany w wyborach powszechnych i ma konkretne kompetencje polityczne, podczas gdy w Wielkiej Brytanii monarcha pełni jedynie funkcje symboliczne i ceremonialne. W obu krajach rząd odpowiada przed parlamentem, ale w Wielkiej Brytanii premier ma silniejszą pozycję, ponieważ nie dzieli władzy wykonawczej z prezydentem. Ponadto, mechanizmy takie jak wotum nieufności są bardziej elastyczne w Wielkiej Brytanii, gdzie parlament może łatwiej odwołać rząd bez konieczności wskazywania nowego premiera. Polska z kolei zapożycza niektóre elementy z systemu kanclerskiego, jak konstruktywne wotum nieufności, które zapewnia większą stabilność rządu. Niemcy mają natomiast silniejszego szefa rządu – kanclerza, który jest trudniejszy do odwołania i ma większe kompetencje niż polski premier. W Niemczech prezydent pełni jedynie funkcje reprezentacyjne, co różni się od Polski, gdzie prezydent posiada istotne kompetencje, np. prawo weta ustawodawczego. Dodatkowo, w Niemczech kanclerz ma większą autonomię w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa.

LITERATURA WYKORZYSTANA W PRACY:

Mikuli P., Zasada podziału władz a ustrój brytyjski, Warszawa 2006.

Skrzydło W., Ustrój polityczny RP w świetle Konstytucji z 1997 roku, Warszawa 2014; W. Skrzydło, R. Mojak (red.), Ustrój polityczny Rzeczypospolitej Polskiej w nowej Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Lublin 1998.

Szymanek J., Modele systemów rządów (wstęp do analizy porównawczej), Studia Prawnicze / The Legal Studies, (3 (165), 5–47. <https://doi.org/10.37232/sp.2005.3.1>; J. Szymanek (red.), Systemy rządów w perspektywie porównawczej, Warszawa 2014.

MATERIAŁY DO SAMOKSZTAŁCENIA:

Strona internetowa unii międzyparlamentarnej: www.ipu.org.

Informacje o Izbie Gmin: House of Commons, <https://www.parliament.uk/business/commons/>

Informacje o Izbie Lordów: House of Lords, <https://www.parliament.uk/lords/>

SCENARIUSZ DO LEKCJI**Systemy polityczne oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy na przykładzie systemu parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego****Cele:**

- uczniowie poznają główne cechy systemów politycznych oparte na współpracy legislatywy i egzekutywy: parlamentarno-gabinetowy (na przykładzie Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii) i kanclerski (na przykładzie Niemiec).
- uczniowie zrozumieją, jak te systemy funkcjonują i czym różnią się od siebie.
- uczniowie będą w stanie wskazać elementy tych systemów w ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.

Planowane efekty kształcenia:

1. Uczeń potrafi scharakteryzować system parlamentarno-gabinetowy oraz system kanclerski.
2. Uczeń rozumie, na czym polega współpraca legislatywy i egzekutywy w tych systemach.
3. Uczeń umie zidentyfikować elementy systemu parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego w ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.

Metody i formy pracy: wykład, dyskusja klasowa, praca w grupach, praca indywidualna.

Przebieg lekcji:

1. WSTĘP: krótkie wprowadzenie do tematu, wyjaśnienie podstawowych pojęć – legislatura (parlament) i egzekutywa (rząd) oraz współpraca tych dwóch organów w systemach parlamentarno-gabinetowym i kanclerskim.

Pytanie otwierające: "Czym według was różni się rządzenie w kraju z silnym parlamentem od takiego, gdzie rządzi głównie premier?"

2. ROZWINIĘCIE:

a) System parlamentarno-gabinetowy na przykładzie Wielkiej Brytanii:

Nauczyciel opisuje podstawowe zasady systemu parlamentarno-gabinetowego w Wielkiej Brytanii, poruszając takie elementy jak:

- zależność rządu od parlamentu,
- dualizm egzekutywy (król i premier),
- Rola Izby Gmin i Izby Lordów,
- mechanizmy kontroli parlamentu nad rządem, np. wotum zaufania.

Uczniowie w parach analizują pytanie: „Dlaczego premier Wielkiej Brytanii musi mieć poparcie parlamentu, aby rządzić?”

b) System kanclerski na przykładzie Niemiec:

Nauczyciel przedstawia cechy systemu kanclerskiego w Niemczech, wskazując w szczególności na następujące elementy:

- silna pozycja kanclerza,
- brak rozdziału między głową państwa a szefem rządu (prezydent pełni funkcję głównie reprezentacyjną),
- zasada konstruktywnego wotum nieufności,
- znaczenie Bundestagu i Bundesratu,

Porównanie systemów parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego – czym się różnią? Co je łączy?

c) Elementy systemów parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego w ustroju Polski:

Omówienie systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej z uwzględnieniem następujących zagadnień:

- dualizm egzekutywy: Prezydent i Rada Ministrów
- zależność rządu od Sejmu (wotum zaufania),
- wotum nieufności, w tym konstruktywne wotum nieufności (element systemu kanclerskiego).
- porównanie polskiego systemu z Wielką Brytanią i Niemcami.

Uczniowie pracują w grupach i tworzą mapę myśli przedstawiającą elementy wspólne systemów politycznych w Polsce, Niemczech i Wielkiej Brytanii.

3. ZAKOŃCZENIE:

Krótkie omówienie najważniejszych różnic i podobieństw między omawianymi systemami.

Zadanie dla uczniów: Opisz, który z omawianych systemów uważasz za bardziej stabilny i dlaczego?

Zadania/pytania kontrolne:

1. Czym różni się system parlamentarno-gabinetowy od systemu kanclerskiego?
2. Jakie są główne cechy systemu parlamentarno-gabinetowego w Wielkiej Brytanii?
3. Na czym polega konstruktywne wotum nieufności w Niemczech?
4. Jakie elementy systemu parlamentarno-gabinetowego i kanclerskiego znajdują się w polskim systemie rządów?